سیمۆن دی بوڤوار، فەیلەسوفی ئازادی ژنان

لە فارسییەوە: سەرهەنگ عەبدولرەحمان

سیمۆن دی بوڤوار فەیلەسوف و نوسەری ناوداری فەرەنسی، سەدو شەش ساڵ لەمەوبەر هاتە دنیاوە، ئەم نوسەرە بە گرنگترین ژنی روناکبیری سەدەی بیستەم لە قەڵەمدراوە، کە نەک تەنها لە بواری فەلسەفەو ئەدەبدا، بەڵکو لە خەباتی کۆمەڵایەتی ژنانیشدا پێگەیەکی بەرزی هەیە.

لە رۆژگارێکدا کە کۆمەڵگە کۆمەڵێک هێڵ و سنوری دیاریکراوی بۆ ژنان دیاریکردبوو، سیمۆن دی بوڤوار یەکێک بوو لە یەکەمین ئەو ژنانەی کە لە ژیانی خوێندن و چالاکی کۆمەڵایەتیدا هاوتای پیاوان پێشکەوت، نەک بۆئەوەی کە پێناسەیەکی پیاوانە لەخۆی بگرێ، یاخود کۆت و بەندە کۆمەڵایەتییەکان تێکبشکێنێ، بەڵکو بۆئەوەی پێناسەیەکی سەربەخۆ بدات بە ژن.

زیاد لە پەنجا ساڵ چالاکی تیۆری و پراکتیکی سیمۆن دی بوڤوار گۆڕا

بۆ هاوكاریكردنی ژنان لە دۆزینەوەی پێناسەیەكی سەربەخۆ لە بەرامبەر دنیای پیاوسالاریدا.

وشیاری و سەربەخۆیی

سیمۆن دی بوڤوار لە ڕۆژی 9 ژەنیوەری 1908 لە خێزانێكی ڕۆشنبیر، بەڵام زۆر كۆنە پارێز لە پاریس هاتە دنیاوە، هەر لە تەمەنی هەشت سالییەوە هۆگری كتێب و خوێندنەوە بوو، ئەدەب وەكو قەڵغانێك یارمەتیدا تا لە بەرامبەر فشاری نەریتە زاڵ و باوەكاندا دەوەستێتەوە.

لە ساڵی (1925) دەچێتە زانكۆو سەرەتا لە بەشی ماتماتیك و پاشان لە بەشی فەلسەفە دەخوێنێت و بە پلەی نایاب زانكۆی تەواوكردو هەردوای خوێندنی لە زانكۆ ڕاستەوخۆ بووە مامۆستا، تاوەكو لەڕووی داراییەوە پێویستی بە یارمەتی خێزانەكەی نەبێت، لە بەرهەمەكانی دواتریداو چەندین جار ژنان هاندەدات بە گەیشت بە ئازادی، پێویستە یەكەمجار سەربەخۆیی وەربگرن بەتایبەت لەڕووی ئابورییەوە، تاوەكو لەسەر پێی خۆیان بوەستن.

لە ساڵی (1929) دا لە كۆڕو سیمینارە فەلسەفییەكاندا لەگەڵ ژان پۆل سارتەردا ئاشنایەتی پەیداكردو تا كۆتایی تەمەنی بە یارو یاوەری مایەوە. ئەم دوانە پەیوەندییەكی پتەویان دروستكرد كە لەسەر بنەمای وەفاو ڕێزگرتنی بەرامبەرو سەربەخۆیی دامەزرابوو، كە لە دواتریشدا بوونە دوو سیمای كۆمەڵگەی ڕوناكبیری فەرەنسا لەپاڵ كاری وانەوتنەوەو مامۆستایەتیدا درێژەیان بە پەروەردەو فەلسەفە دا.

لە ساڵی (1931)دا سارتەر پێشنیاری هاوسەرگیری بۆكرد، بەڵام سیمۆن دی بوڤوار بەم بەڵگەیەی كە هاوسەرگیری "بنەمایەكی بۆرژوازی و دەستوەردانی نەشیاوی دەوڵەتە لە ژیانی تایبەتی هاووڵاتیان" داواكەی ڕەتكردەوە.

سیمۆن دی بوڤوار لە ساڵانی جەنگی جیهانی دووەمدا كە فەرەنسا لەلایەن ئەڵمانیاوە داگیركرا، لە پاریس بوو لە زانكۆی سۆربۆن وانەی دەوتەوە، بەڵام لە ساڵی 1943 دا سەركێشی ئاشكراو جوامێرانەی ئەو، نازییەكانی والێكرد كە لە كاری وانەوتنەوە دووریبخەنەوە.

بێبەشبوونی ئەو لە كاری وانەوتنەوە هاوكات بوو لەگەڵ یەكەمین ڕۆمانی بەناوی "میوان" و لێبراویكرد كە وەكو نوسەرێكی پیشەیی درێژە بە كارو ژیان بدات.

لە ساڵی 1945 و ماوەیەك پاش كۆتایی جەنگ ڕۆمانی "خوێنی ئەوانی تر" بڵاوبووەوە، كە بە بەرهەمێكی سیاسیی ئەژماردەكرێت، پێویستی ئاكاری بەرگریكردن لە بەرامبەر ستەم و دەستدرێژكاری ناوەڕۆكی سەرەكی ڕۆمانەكەیە، نیگەرانییەكانی سەردەمانی جەنگ و قەیرانی كۆمەڵایەتی، پەیوەندی ئازادانەی تاك لەگەڵ ئایدۆلۆژیاو ململانێ سیاسییەكان لە ڕۆمانەكەدا ڕەنگیداوەتەوە، لەسەر بنەمای ئەم ڕۆمانە (كلۆد شابرول)ی سینەماكاری فەرەنسی لە ساڵی 1984دا فیلمێكی بەرهەمهێنا كە جودی فاستەر ڕۆڵی سەرەكی تێداگێڕا.

> **سیمۆن دی بوڤوار بە خوێندنەوەو لێكۆڵینەوەكانی خۆی گەیشتبووە ئەو بڕوایەی كە تەنانەت لە ئەندێشەی فەلسەفیشدا، ژن پێگەی نزم و نەویتری لە پیاوان هەیە**

سیمۆن دی بوڤوار لە ساڵانی دوای جەنگ لە هاوكارانی بەردەوامی گۆڤاری "لەتان مۆدێرن — سەردەمی نوێ" بوو گۆڤارێكی گرنگ، كە لەلایەن سارتەرەوە دامەزرابوو، جدیترین توێژینەوە فەلسەفی و ئەدەبییەكانی ئەو سەردەمەی بڵاودەكردەوە، زۆربەی وتارە ئەدەبی و پەیامە فەلسەفییەكانی سیمۆن دی بوڤوار بۆ یەكەمینجار هەر لەم گۆڤارەوە بڵاوكرانەوە.

ئەو كە لەپاڵ فەیلەسوفانی وەك، سارتەرو میرلۆپۆنتی و ئەلبێر كامۆ لایەنگری ڕێبازی "ئێگزیستانسیالیزم" بوو، لە چەند وتارێكیشدا بۆچوونی خۆی لەبارەی چەمكەكانی وەكو، هەڵبژاردن، پێویستی و بەڵێنی ئاكاری ڕوونكردەوە.

سیمۆن دی بوڤوار ڕوونیدەكاتەوە كە مرۆڤ لە هەموو جۆرە ڕەوش و دۆخێكدا دەتوانێت ئازادی خۆی مسۆگەر بكات، بەڵام ئەم "هەڵبژاردن"ە بەهایەكی هەیە كە مرۆڤی هۆشیار و هاوچەرخ پێویست ئامادەی پێدانی بێت، خودی ئەو نمونەی ڕاستەقینەی ئەم ڕوانگەیە بوو، بەردەوام ئازادو سەربەخۆ ژیاو بە بوێری و خۆڕاگری نیشانیدا كە ئامادەیە بەرپرسیاریەتی هەڵبژاردنەكەی خۆی لە ئەستۆ بگرێت.

هەموو دەمرن

لە ساڵی 1946دا ڕۆمانی "هەموو دەمرن" بڵاوبووەوە، كە بەهای ئەدەبی ئەوی هێندەی تر بەرزكردەوە، ڕۆمانەكە

لەسەر زەمینەیەکی مێژوویی مەسەلە گشتییەکانی مرۆڤایەتی دەخاتەڕوو.

لە ساڵی 1947دا بۆ یەکەمینجار چوو بۆ ئەمریکاو پەیوەندی خۆشەویستی لەگەل "نیلسۆن ئەلگرین"ی نوسەری ئەمریکایدا دروستکرد، کە ئەم خۆشەویستییە تا چەند ساڵێک بەردەوام بوو.

لە ساڵی 1949دا کتێبی "رەگەزی دووەم" بڵاوبوەوە، سیمۆن دی بوڤوار کە تا ئەوکاتەی پەیوەندی تایبەتی خۆی بۆ دۆزو مەسەلەکانی دەرنەخستبوو، بە بلاوبوونەوەی ئەم کتێبە کە هەراو زەنایەکی گەورەی بەرپاکرد، لەوپەری ڕاستەوە بۆ ئەوپەری چەپ هێرشیانکردە سەری، بەلام لەگەل ئەوەشدا کتێبەکە خوێنەرێکی زۆری هەبوو، چووە ناو کۆمەڵەوەو تا ئەمرۆ وەکو گرنگترین بەلگەی فێمێنیستی ماوەتەوە، هەرچەندە نوسەر کەمێک خۆی بەدوور دەگرت لەم بزوتنەوەیە.

لە ساڵی 1954دا جەنگی جەزائیر بەرپابوو، سیمۆن دی بوڤوار لەپاڵ رۆشنبیرانی چەپی فەرەنسادا لە رەخنەگرە جدییەکانی ئەو شەڕە بوو.

بڵاوبوونەوەی یاداشتەکان

لە ساڵی 1958دا یەکەمین بەرگ لە یادشتە چوار بەرگییەکەی بەناونیشانی "یادشتەکانی کچێکی ئەرکناس" بـلاوکـردەوە، سیمۆن دی بوڤوار لە بەرگی یەکەمی یاداشتەکانیدا باس لە منالیەتی ئاسودەو شادمانی خۆی دەکات لە ئامێزی خێوانەکەیدا کە لە بەرامبەر ئاسودەیی و ئارامیدا مەبەسنیەتی تاکێتی ئازادی بچەسپێنێ.

لە بەرگەکانی دواتری کتێبەکەدا کە لە ساڵانی دواتر بڵاوبووەوە، سیمۆن دی بوڤوار باس لە گەشەکردنی فکری و پەیمانە کۆمەلایەتییەکانی خۆی دەکات، هەروەها باس لە پێگەو بەرپرسیارێتی خۆی وەکو نوسەرو پەیوەندی لەگەل سارتەر دەکات و لە بەرگی چوارەمیشدا بە ساڵانی پڕ ڕووداوی (1960)ەوە سەرقاڵ دەبێت.

سیمۆن دی بوڤوار لە ساڵی (1960)دا پەیوەست بوو بە شەڕی بەرگریکردن لە جەمیلە بو پاشای ژنە لاوی جەزائیری کە بەهۆی خەبانکردن لە ریزەکانی بەرەی ئازادیخوازی جەزائیر لەلایەن سوپای فەرەنساوە دەستگیرکراو ئەشکەنجە درابوو.

لە ساڵی (1963)دا دایکی کۆچی دوایی کرد، سیمۆن کە بینەری رەنج و ئازارەکانی دایکی بوو لە ساڵانی پیری و نەخۆشیدا، لە پرسەکەیدا بە میهرەبانی و هەستیارییەکی لە رادەبەدەرەوە "مەرگی ئارام"ی نوسی.

لە ساڵی (1967)دا کۆمەلە چیرۆکێکی بڵاوکردەوە، کە ناوەرۆکەکەی بریتیبوو لە بەسەرهاتی ئەو ژنانەی لەناو کۆمەڵگەی پیاوسالاریدا بەرگری لە شوناسی خۆیان دەکەن، لە هەمان سالدا پەیوەندیکرد بە دادگای نێودەولەتی (راسل)ەوە بۆ لێپرسینەوە لەتاوانەکانی جەنگی ولاتەیەکگرتووەکانی ئەمریکا لە ڤێتنام.

لە ساڵی (1970)دا کتێبی گرنگ و جوانی "پیری – بەساڵاچوون"ی بلاوکردەوە، کە پێکهاتبوو لە تێرامانە فەلسەفی و کۆمەلایەتی و مرۆییەکان لە دواهەمین قۆناغی ژیانی مرۆڤدا.

لە سەرەتاکانی دەیەی (1970)دا سیمۆن دی بوڤوار کە تا ئەوکانە پەیوەندی راستەوخۆی بە بزوتنەوەی ئازادی ژنانەوە نەبوو، دەستیکرد بە چالاکی نواندن لە بزوتنەوەی بەرگری لە مافەکانی ژناندا، لە ساڵی 1971دا لەپاڵ هەزاران فەرەنسایدا بەلگەنامەیەکی واژوکـرد لەژێر کە دژی یاسا کۆنەکانی کۆمەڵگە وەستانەوە، هەر بە درێژەدانی خەباتی ئەم بزوتنەوەیە بوو کە سەرەنجام لە سالی (1974) دا "لەبارچوونی ئاولەمە" بە یاسایی کرا.

لە ساڵی (1980)دا سارتەر کۆچی دوایی کرد، ماوەیەکی کەم دوای مردنی سارتەر، دی بوڤوار کتێبی "رێورەسمی ماڵئاوایی" وەکو رێزلێنانێک لە هاورێ و هاوسەری ژیانی بلاوکردەوە.

سیمۆن دی بوڤوار لە 1986/4/14 داو لە تەمەنی 78 ساڵیدا لە پاریس کۆچی دوایی کرد و لە گۆرستانی مون پارناس لە تەنیشت سارتەر بەخاک سپێردرا، لەدوای مردنی کۆمەلێکی زۆر لە یاداشت و بیرەوەری و نامە عاشقانەکانی بلاوبوونەوە.

بەردی بناغەی بزوتنەوەی ئازادی ژنان

سیمۆن دی بوڤوار چیرۆک و بەسەرهات و رەخنەو وتاری زۆری نوسیبوە، بەلام ئەمرۆ زیاد لە هەر شتێ وەکو نوسەری کتێبی "رەگەزی دووەم" بایەخ و ناوبانگی هەیە.

ئەم کتێبەی لەدوای بلاوبوونەوەی و تا ئەمرۆش جێگەی لێدوان و مشت و مرە، بەلام هەروەکو بەپێزترین کتێب لە توێژینەوەی پێگەی ژنان و بەرهەمێکی سەرەکی و گرنگ لە لێکۆلینەوەی فێمێنیستی بایەخی خۆی لەدەستنەدا.

پەیامی سەرەکی کتێبەکە رستەیەکە کە لەوانەیە بەناوبانگترین دروشمی بزوتنەوەی فێمێنیزمی بێت "مرۆڤ بە ژنی نایەتە دنیاوە، بەلکو دەبێتە ژن!".

ئەم روانینە رەگی لەپێشبینەی فەلسەفی بیروراکانی سیمۆن دی بوڤوار و روانگە ئێگزیستانسیالیزمییەکەیدا هەیە، کە باوەڕی بە سروشتێکی دیاریکراو نییە بۆ مرۆڤ، ژنیش وەکو

بوونەوەرێکی مرۆیی ناتوانێ سروشتێکی تایبەتی هەبێت، ئە بەگوێرەی بوونی خۆی بە سادەیی خوازیاری کامەرانی و ئازادییە، هەروەها مەیلی هەیە توانا فکری و رۆحییەکانی خۆی شکۆفە بکات و وەڵامی پێویستییە جەستەیی و دەروونییەکانی خۆی بداتەوە، بەڵام کۆمەڵگە هەموو ئەم توانایانەی لێوەردەگرێتەوەو بوونەوەرێکی پاشکۆ، یان وابەستە دروستدەکات، بۆچی؟

لە خێزاندا باری سەرەکی بەسەر شانی ژنەوەیە، بەڵام پیاو بە سەرۆک و سەرپەرشتیاری خێزان دەناسرێت، کۆمەڵگە وا دەردەخات کە ئەم پێوەندانگ و بڕیارانە بە قازانجی ژن و گەشەی کۆمەڵگەیە، بەڵام لە راستیدا تەنیا بۆ سەپاندنی کوێخایەتی و سەروەرێتی پیاوانە.

سیمۆن دی بوڤوار بە خوێندنەوەو لێکۆڵینەوەکانی خۆی گەیشتبووە ئەو بڕوایەی کە تەنانەت لە ئەندێشەی فەلسەفیشدا، ژن پێگەی نزم و نەویتری لە پیاوان هەیە، لە پێناسەی بوون یان خودی مرۆیدا "کە بە هەرحاڵ جێگەی گومانە" هەمیشە بوونی پیاوان مەبەست بووە، تەنانەت لەو جێگایانەی کە باس لە پەیوەندییەکانی ژنیش کراوە، دیسانەوە هەموو شتەکان لە روانگەی پیاوانەوە دەربڕاوە.

سیمۆن دی بوڤوار لەم خاڵە فەلسەفییەوە دەچێتە سەر خستنەرووی ئەو پرسە بونیادیانەی کە باسەخی سیاسی و کۆمەڵایەتیان هەیە: ژن چییە؟ چۆن پیاو گۆڕا بۆ کرۆکی راستەقینەی کلتورو ژنی خستە پەراوێزەوە؟ ژن لەکوێ و چۆن دابەزی بۆ کەسی پلەدوو گۆڕا بۆ "ئەویتر"؟ سەروەری پیاوان لەکوێ و چۆن بەرجەستەبوو؟ پێکهاتەکانی پیاوسالاری چۆن دەرکەوتن و بۆچی بەم شێوەیە سەخت و پتەون؟ دروستکەرانی ئەم کلتورە کە هەبووە بۆچی بەم جۆرە دروستیکردووە؟ چۆن دەتوانرێت میکانیزمەکانی ستەم لەسەر ژنان بگۆردرێت؟

بۆ وەڵامدانەوەی هەموو ئەم پرسیارانە، سیمۆن دی بوڤوار پرۆژەیەکی گـەورەی خستەروو کە ئامانجەکانی لێکۆڵینەوەی رەوشی ژنە لە سەرجەم رەهەندە کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکانیەوە.

ئەو بۆ لێکۆڵینەوە فراوانەکەی خۆی، کنەو پشکنینی هەموو سوچ و قوژبنەکانی فەرهەنگی مرۆڤایەتی دەکات، پاشماوەی مرۆڤ لە لە تەختی مێژووەوە لە روانگەی زانستی مرۆڤایەتییەوە تا کۆمەڵگەی هاوچەرخ بەدوادا چوونی بۆدەکات، لە رەوتی ئەندێشەی مرۆڤایەتیدا و لە ئەفسانە کۆنەکانەوە تا ئەدەبیاتی مۆدێرن، هەمیشە جیهانبینی پیاوسالار زاڵبووە، زۆرینەی رەهای پێودانگە کۆمەڵایەتی و دیاردە کلتورییەکان پشکیان هەیە لە ئاراستەکردنی نایەکسانی ژنان و پیاوان، لە رەوتی مێژوودا ئامادەگی ژن بەشێوەیەکی گشتی لەبەرچاونەگیراوە، پیاوان مێژوویان لە دیدی پیاوان نوسیوەتەوە، لە زۆربەی بەڵگەنامە گرنگەکانی فەرهەنگی، تەنانەت لە نوسینە پێشرەوەکانی دنیای مۆدێرن رەگێکی دژایەتیکرن و باوەڕنەبوون بە تواناکانی ژن بوونی هەیە.

لە ساتی بەرجەستەبوونی فەرهەنگی مرۆڤایەتی و لەگەڵ گەشەکردنی بوارە کۆمەلایەتییەکانی لەپێشتربوونی پیاوان، پیاو هەڵگرو داهێنەری فەرهەنگەکە بووە "کرۆک"و بابەتی سەرەکی و ژنی گۆری بوونەوەرێکی وابەستەو لاوەکی یان "ئەویتر"

"رەگەزی دووەم" ئازایانە کەوتە رەخنەگرتن لە پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکان و هیچ پیرۆزییەکی بۆ چەمکەکانی وەکو پەیمانی کوێرانە بۆ ژیانی هاوسەرێتی یان وەفاداری یەک لایەنە بۆ هاوسەرو یاخود فیداکاری لە رێگەی خێزان.

کتێبی "رەگەزی دووەم" یەکسانکردنەوەیەکی رادیکاڵ و سازش نەکردن بوو لەگەڵ سەرجەم ئەو باوەرە پێشداوەرییانەی کە بە درێژایی چەندین سەدە ببوونە باو ئامانجەکەشی ئاراستەکردنی دەسەلات و سەروەری پیاوان بووە، هەروەها کتێبەکە ئەفسانەی لەپێشتری پیاوانی بۆ هەمیشە پوچەڵکردەوە.

خەباتی ژنان لەپێناوی یەکسانیدا لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە دەستیپێکردبوو، بەڵام ئەم بزوتنەوەیە تا بەر لە "رەگەزی دووەم" لە بنەمایەکی تیۆری بەهێز بێبەشبوو، ئەم کتێبە بەلانی کەمەوە تا رادەیەکی زۆر ئەم رۆڵەی لە قۆناغێکی گرنگ لە خەباتی ژناندا گێرا.

سەرجەم پارێزەرانی نەریتەکۆنەکان، هەر لە کەنیسەوە بگرە تا ناوەدە کۆنەپارێزەکان، بوونە دوژمنی کتێبی "رەگەزی دووەم" و هێرشیانکردە سەر نوسەرەکەی، لە سالانی دواتر لەگەڵ گەشەکردنی تیۆری فێمێنیستی، کتێبەکە لەلایەن هەندێ لە وتەبێژانی بزوتنەوەی فێمێنیستیشەوە بووە جێگەی رەخنە، بەڵام تەنانەت رەخنەگرانیش پەسەندیانکردووە کە هیچ کتێبێک تا ئەم ئاستە بۆ بزوتنەوەی ژنان گرنگ نەبووە، بەهەمان ئەندازەش ژیانی خودی سیمۆن دی بوڤوار بوو کە بە وەفاداری بەرامبەر بە فەلسەفەو ئامانجەکانی، هەمیشە بەو جۆرە ژیا کە خۆی بۆخۆی خواستبوو.

سەرچاوە:
www.Iranianuk.com